

Internationale confrontatie van kunstenaars

Frits Bolkestein De meeste discussies over internationaal cultuurbeleid blijken in een hopeloze spraakverwarring te ont-aarden. Daarom moet zo'n discussie beginnen met een nauwkeurige bepaling van doelstellingen, middelen en verantwoordelijkheden. Wie dat doet, zal merken dat de meeste problemen verdampen.

Begripsbepaling

Het begrip dat moet worden gedefinieerd, is 'cultuur'. Ik vat dit begrip in strikte zin op, dat wil zeggen als het geheel van kustzinnige uitingen. Ton Bevers doet dat ook. Wat mij betreft had 'internationaal cultuurbeleid' ook 'internationaal kunstbeleid' mogen heten. Maar we zitten nu eenmaal met de geijkte formulering. Ik kan de Commissie-Gevers dus niet volgen, die immers ook onderwijs en wetenschappen in haar beschouwingen heeft betrokken.¹ Zeker, onderwijs en cultuur hebben veel met elkaar te maken - dat is ook de reden waarom er nu weer een ministerie van OCenW is - maar dan toch vooral op school en veel minder over de grens.

Nog veel minder ben ik het eens met Maarten Mourik die het antropologische cultuurbegrip hanteert. Daarmee bedoelt hij 'alle materiële en immateriële componenten van een cultuurgemeenschap, de manier waarop zij daarmee omgaat, normen en waarden die zij

daarbij laat gelden, kortom haar totale levensstijl'. Deze brede definitie brengt hem ertoe internationaal cultuurbeleid ook te laten slaan op 'ons milieubeleid, ons drugsbeleid, ons euthanasiebeleid, ons emancipatiebeleid' en op nog veel meer zaken.² Inderdaad hangt alles met alles samen. Ik ben met hem van mening dat het Nederlandse drugsbeleid beter in het buitenland moet worden uitgelegd. Maar ik ben bang dat Mouriks holistische benadering slechts zal leiden tot wat de Amerikanen *analysis paralysis* noemen. We moeten toch ook praktisch blijven. Het gaat mij dus om alle kunstzinnige uitingen die in Nederland worden voortgebracht. Welke raakvlakken hebben die uitingen met het buitenland?

Kunst en raakvlakken met het buitenland

Het eerste raakvlak is het buitenlands-politieke in strikte zin. De koningin brengt een staatsbezoek en het Concertgebouworkest reist met haar mee om haar bezoek meer luister bij

te zetten. Uitstekend, mits Buitenlandse Zaken betaalt. Men zou zich hebben kunnen indenken dat het Cultureel Verdrag met Zuid-Afrika had kunnen worden gebruikt om de hervormingen daar te bespoedigen. Helaas zijn wij zo stom geweest dat verdrag te verbreken. Iets soortgelijks was voor 1989 in Oost-Europa mogelijk geweest. Misschien kan nu een culturele manifestatie in Suriname de politiek daar in gunstige zin beïnvloeden. Mijns inziens is er geen ander raakvlak tussen cultuur en politiek dan deze voorbeelden aangeven. En weer: voor rekening en verantwoordelijkheid van Buitenlandse Zaken.

Ik zou overigens willen waarschuwen voor de gedachte dat culturele manifestaties in het buitenland onze macht en invloed versterken. Duitsland is machtig wegens de kracht van zijn economie en zijn D-mark, niet wegens zijn Goethe Institute. Alle British Councils in de wereld hebben het afzakken van de Britse macht niet weten te verhinderen. Ons Erasmushuis in Jakarta bood onvoldoende tegenwicht tegen het optreden van Jan Pronk aldaar. Mourik citeert de Gaulle: 'Petit pays, grande nation'. Waarom? De Gaulle gaf zelf het antwoord: 'Les Hollandais sont têtus et prêts de leurs intérêts, donc une nation'. Daar ging het de grote Franse staatsman om en niet omdat Van Gogh een Nederlander was, wat hij misschien zelfs zou hebben ontkend.

Het tweede raakvlak is dat met de export. Dit raakvlak is buitengewoon smal. Er was eens een minister van Cultuur die meende dat culturele manifestaties in het buitenland een glijmiddel voor onze export zouden zijn. Nog afgezien van de onsmakelijke associatie die het woord 'glijmiddel' oproept: de stelling is onjuist. Japanse zakenlieden kopen geen Nederlandse textiel omdat ze naar een Rembrandt hebben gekeken. Buitenlandse ondernemers kopen onze producten om hun prijs, kwaliteit en

levertijd en om niets anders. In zijn advies over het internationaal cultuurbeleid schrijft de Raad voor de Kunst 'dat het prestige en de presentaties van het Nederlandse kunstleven in het buitenland te wensen overlaten'.³ Toch is onze handelsbalans keihard. Het een staat dus los van het ander. Kunst is natuurlijk zelf een goed exportartikel - denk aan de cd's van het Concertgebouworkest - maar dat is iets geheel anders.

Het derde raakvlak is dat met Oost-Europa en de ontwikkelingslanden. Een ambtenaar van OCenW gaat naar Boedapest om uit te leggen hoe bij ons de Raad voor de Kunst werkt. Een pianolerares wordt naar Venezuela gestuurd om een begaafde leerling te helpen. Voor beide valt iets te zeggen, maar dan toch als onderdeel van het Oost-Europa-beleid of van ontwikkelingshulp. Daar moeten zulke activiteiten in passen en uit die begrotingen moeten zij worden betaald, niet uit die voor internationaal cultuurbeleid.

De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid concludeerde in zijn rapport *Cultuur zonder grenzen* dat het buitenlands cultureel beleid er is ter versterking van de internationale positie van de cultuurbeoefening in Nederland.⁴ Ik ben het daarmee eens, zij het dat ik het nog wat scherper zou formuleren. Volgens mij is het doel van internationaal cultureel beleid de verhoging van de kwaliteit van Nederlandse kunstzinnige uitingen en het beste middel daartoe is Nederlandse kunstenaars te confronteren met wat er in het buitenland wordt gepresteerd.

De confrontaties kunnen op velerlei manieren gebeuren. Bijvoorbeeld door kunstenaars over en weer met elkaar in contact te laten komen. De tentoonstelling *La beauté exacte* in het Musée de l'Art moderne in Parijs kwam voort uit het bezoek van de curator van

Frits Bolkestein

was in 1995 fractievoorzitter van de VVD

dat museum aan Nederland. De dansers van het Onafhankelijk Toneel op tournee in Amerika. Schrijvers zes maanden in Berlijn laten werken. Inzendingen naar de *Documenta* in Kassel en naar de *Biennale* in Venetië bevorderen. Studeren bij Sviatoslav Richter in Moskou. Dat - en nog veel meer - stimuleren, dat is het hart van internationaal cultuurbeleid.

De discussiepunten van Ton Bevers

Ik kom, tot slot, op de discussiepunten van Ton Bevers. Nationale subsidies voor kunstuitingen, ten eerste, zijn zeer zeker verdedigbaar, zowel jegens de belastingbetaler wegens het beginsel van de *merit goods*, als jegens het buitenland omdat het Verdrag van Maastricht ze niet verbiedt.

Ten tweede dient internationaal cultuurbeleid niet ondergeschikt te worden gemaakt aan politiek, economisch of ontwikkelingsbeleid. Ik heb dat hierboven uiteengezet.

Ten derde zie ik een nuttige rol voor culturele attachés, want zij kunnen een belangrijke bemiddelende rol spelen tussen Nederlandse kunstenaars en wat er in het buitenland gebeurt. Die attachés moeten door OCenW worden uitgekozen en bij Buitenlandse Zaken worden gedetacheerd. De gemiddelde beroepsdiplomaat heeft immers niet noodzakelijk veel affiniteit met de Nederlandse kunst of, doordat zij lang in het buitenland hebben gewoond, het vereiste inzicht in de Nederlandse samenleving.

In het verenigingsmodel van de Commissie-Gevers zie ik weinig. Ik ben bang dat het slechts aanleiding zal zijn tot meer bureaucratie. Een Nederlandhuis lijkt mij daarentegen nuttig, maar alleen in Brussel. Die stad is het hart van Europa. Daar, in die buitenpost van onze cultuur, moet een klein stuk Nederland komen, met voortdurend manifestaties waar iedereen komt.

Ten vierde lijkt ook mij dat samenwerking met bestaande instellingen de beste wijze is om Nederlandse kunst en cultuur in het buitenland aan de man te brengen.

Tenslotte meent Ton Bevers dat meer onderzoek nodig is naar de positie van de Nederlandse cultuur in het buitenland. Dat betekent meer geld voor de onderzoekers. Ik zou dat geld liever besteden aan de kunstenaars zelf.

Noten

1. *Internationale culturele betrekkingen: rapport van de onderzoekscmissie inzake de mogelijkheid en de wenselijkheid van een Instituut voor Buitenlandse Culturele Betrekkingen*. 's-Gravenhage, augustus 1993 (Commissie-Gevers).
2. M. Mourik. 'Cultuur als instrument van buitenlandse betrekkingen'. In: *Staatscourant*, 12 juli 1995.
3. *Internationaal cultuurbeleid*. 's-Gravenhage: Raad voor de Kunst; Commissie Buitenland, maart 1995.
4. *Cultuur zonder grenzen*. 's-Gravenhage: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 1987. (Advies; nr. 31)

Bibliografische gegevens

Bolkestein, F. (1995) 'Internationale confrontatie van kunstenaars'. In: *Boekmancahier*, jrg. 7, nr. 26, 434-436.